

Vill reinsforvaltning

Artikkelserien ”Vill reinsforvaltning” er utarbeidet av Sigurd Smidesang Rønningen. Artiklene ble publisert i Nationen i sommeren og høsten 2003.

Adresser:

Nationen
Scheigaards gate 34
Boks 9390 Grønland
0135 Oslo
Tlf: 21 31 00 00

Sigurd Smidesang Rønningen
Waldemar Thranes gate 23 A
0171 Oslo
E-post: sronningen@hotmail.com
Tlf: 99 15 59 53

Artikkelserien om vill reinsforvaltning på Hardangervidda er historien om hvordan en rekke toppfolk innen forskning og forvaltning gjennom en årrekke blandet sammen offisielle posisjoner med private interesser. Avsløring av eksklusive jaktavtaler, private vennskap og lovstridige aktiviteter på kryss og tvers mellom forskning, forvaltning og privilegerte grunneiere resulterte i full granskning av egne ansatte hos både Direktoratet for naturforvaltning (DN) og Norsk institutt for naturforskning (NINA). I fjellbygdene rundt Hardangervidda og i korridorene hos DN og NINA har artikkelserien vært årets store samtaleemne. – Nationen har stukket hull på verkebyllen, oppsummerte Hardanger Folkeblad i sin leder etter at den første reportasjen stod på trykk 27. september.

En kaotisk høst endte med at ledelsen i DN og NINA la seg langflate på og innrømte en rekke feil. Som en følge av dette ble de ansvarlige for forskning og forvaltning av villreinen fratatt sine oppgaver. Nye retningslinjer for forvaltningen er under utarbeiding. De ansattes jaktavtaler og det etiske regelverket ble gjennomgått. En rekke oppgaver blir overlatt til lokale forvaltningsorganer. Og ikke minst: Lokale ønsker og vedtak vil heretter bli tatt alvorlig.

– Hadde vi visst hva vi nå vet ville høstens jaktvote sannsynligvis aldri blitt vedtatt, innrømmet DN-direktør Janne Sollie foran et fullsatt folkemøte 6. desember i fjor.

Bakgrunn for artikkelserien:

Min første artikkel om striden rundt villreinen på Hardangervidda stod på trykk 17. juli 2003. Under overskriften ”Vill reinkrangel på Hardangervidda” gjorde jeg kort rede for siste nytt i den årelang konflikten mellom lokale grunneiere og sentrale myndigheter: På få år har grove feil fra DN og NINA ført til at Nord-Europas største villreinstamme er redusert til et historisk lavmål. For å bygge opp igjen stammen til et minimumsnivå vedtok et stort flertall av grunneiere og lokale tillitsvalgte ett års fredning, men vedtaket ble overprøvd av DN. Nå fortvilet grunneiere, lokale forvaltningsorganer og uavhengige forsker over DNs nye jaktvote på 1000 dyr. Inntrykket var at de sammen med NINA åpenbart ikke hadde lært av tidligere feiltak, men fortsatte ufortrødent videre uten å lytte til omverdenen.

– Direktoratet skyter viddas eget såkorn, hevdet populasjonsbiolog Thor Larsen i en oppfølger dagen etter.

Idéen:

De to første artiklene om krangelen på Hardangervidda var basert på kjent stoff og skapte ikke de store bølgene. Førsteintrykket var at dette var nok en krangel mellom illsinnte grunneiere og arrogant sentralforvaltning. En halvkvedet setning om ”indikasjoner på habilitetsmangler” i et brev gjorde likevel at jeg tok noen ekstra telefoner – uten napp. To uker senere ble jeg så selv oppringt anonymt, og nå var utfallet et helt annet. Ryktene om samrøre og personlige

interesser hos personer høyt opp i forskning (NINA) og forvaltning (DN) var så konkrete at jeg bestemte meg for nye runder med telefonen.

Problemstilling:

Etter tips fra den anonyme kilden fikk jeg tak i sakspapirer fra Direktoratet for naturforvaltning (DN) som viste at seniorkonsulent Johan Danielsen var saksbehandler for det omstridte vedtaket om jakt på 1000 dyr. Ryktene ville ha det til at den samme Danielsen hadde nære forbindelser til Mårfjell grunneierlag og blant annet hadde jaktet hos dem to år tidligere. Mårfjell var sterkt i mot det lokale fredningsvedtaket, og fikk nå altså medhold av Danielsen og DN. Videre ble det spekulert i Danielsens vennskap med seniorforsker Olav Strand i Norsk institutt for naturforskning (NINA), som satt med hovedansvar for forskning på villreinen.

Utgangspunktet for artikkelserien ble dermed ønsket om å belyse personlige interesser og samrøre mellom toppene innen forskning og forvaltning. Et stadig tilfang av nye historier gjorde at problemstillingen ble holdt fast gjennom hele arbeidet. Etter hvert la jeg også vekt på å vise hvordan disse forholdene øyensynlig spilte inn på forvaltningen av villreinstammen på Hardangervidda.

Fremdrift:

Dramaturgisk kan artikkelserien deles inn i to "akter": Reportasjen "Kompiskjøring på vidda" (27.09) utgjorde klimaks i første del. Saken omhandlet påstander om korrupsjon og mafiatilstander, samt avsløring av ulovlig helikopterbruk, samrøre og tvilsomme jaktavtaler. Artikkelen førte til at miljøvernminister Børge Brende beordret intern granskning i Direktoratet for naturforvaltning. Også Norsk institutt for naturforskning satte i gang egen etterforskning av sine egne ansatte.

Det ble tidlig klart at både DN og NINA, til tross for lovnader om full gjennomgang, ikke var særlig ivrige etter å komme lokale kritikere i møte, langt mindre høre hva de hadde å fortelle. En serie oppfølgingsartikler holdt imidlertid saken "varm" frem mot den lokale villreinnemndas høstmøte, hvor det ble forventet at DN og NINA ville presentere konklusjonene av sine undersøkelser.

Parallelt med dette jobbet jeg med en større reportasje med avsløringer av nye kritikkverdige forhold. Reportasjen "Klart for oppvask om jakten på Hardangervidda" markerte klimaks i "andre akt", og stod på trykk 5. desember, dagen før det omtalte høstmøtet. I utgangspunktet satt jeg inne med langt grovere opplysninger enn de som kom på trykk, men måtte la være å benytte dem av hensyn til kildenes anonymitet. Reaksjonene lot likevel ikke vente på seg, og høstmøtet ble en svært spesiell opplevelse. Over hundre jegere og grunneiere møtte opp for å lese DN og NINA leksa, og de mannsterke delegasjonene fra de to institusjonene la seg langflate. Rekken med tiltak som de to institusjonene iverksatte for å gjenoppbygge tilliten var overveldende (08.12).

Metode:

Kildearbeid i gjennomsløkte bygdemiljøer er tidkrevende. I begynnelsen ringte jeg rundt på kryss og tvers, fra en kilde til en annen, med halvkvadede historier og løse rykter. Svært mange av de jeg kontaktet var negative, gjennomgangstonen var at dette ville skape bråk og derfor ikke var noe for avisene. Noen var også kritiske til sannhetsgehalten.

Arbeidet med å vinne innpass og tillit ble langt artigere da jeg etter en stund innså jeg at tausheten ikke skyldtes motvilje mot meg som journalist, men redsel for represalier fra toppene innen forskning og forvaltning. "Jeg skulle gjerne fortalt alt jeg vet, men jeg tør ikke. Skjønner de ansatte innen sentralforvaltningen hvem du har det fra er det en smal sak å ramme meg gjennom nye forskrifter og verneregler", uttalte en kilde. "Jeg frykter for arbeidsplassen min", uttalte en annen.

En porsjon lokalkunnskap og dialekt fra Gudbrandsdalen åpnet imidlertid dører. Flere kunne ikke dy seg for å stille ”ledende” spørsmål, gi nye hint eller ”rette” på opplysninger jeg gav dem. Sakte dannet det seg et bilde der summen av enkeltbrikkene etter hvert overbeviste meg om at jeg hadde en god sak. Historiene involverte lyssky jaktavtaler, kontroversiell hyttebygging, ulovlig helikopterbruk, tvilsomme forskningsmetoder og selektiv bruk av forskningsresultater. Navnene på de involverte gikk igjen i de fleste av dem: Seniorforsker Olav Strand (NINA), Seniorkonsulent Johan Danielsen (DN) og Stein Lier-Hansen, tidligere statssekretær, DN-direktør og nå sterkt ønsket direktør i NINA.

Hensynet til kildenes anonymitet kombinert med behovet for å komme svært nær for å få dem i tale var hele veien en stor journalistisk utfordring. Løsningen ble muntlige ”kontrakter” om gjennomlesning med absolutt rett til å kreve opplysninger fjernet fra teksten dersom opphavsmannen følte seg avslørt. Mye viktige informasjon gikk ”tapt” på denne måten, deriblant avsløringer av grove brudd på viltloven. Likevel vurderte jeg dette som eneste utvei. Kildenes opplevelse av at jeg var etterrettelig og til å stole på hjalp meg dessuten til å få ut stadig nye opplysninger. I takt med omfanget av saken vokste kravene til lokalkunnskap, og i denne sammenhengen utgjorde kildene også et svært kunnskapsrikt ”ekspertpanel”.

Samtidig forsøkte jeg alltid å ”omgå” nervøse kilder ved å finne dekning for opplysningene de gav meg gjennom andre kanaler. Sakspapirer fra sentralforvaltningen gav enkelte napp, og jeg fikk også ut anonymiserte forelegg fra politiet. En del av opplysningene fikk jeg ”dekning for” ved å krysse dem med gamle avisartikler, eller rett og slett kombinere med andre kilders utsagn.

Det siste metoden var mest givende, men samtidig mest tidkrevende. I løpet av høsten har jeg foretatt utførlige intervjuer med et trettitalls kilder, men har vært i kontakt med godt over det dobbelte. Ofte fikk jeg vite fra en kilde at personer jeg allerede hadde intervjuet visste mer enn de hadde fortalt. Det ble derfor mange doble ringerunder.

Jeg har tidligere jobbet i Geilo-området, og en av mine venner derfra ble en viktig veiviser og døråpner som satte meg i kontakt med flere sentrale kilder. I løpet av høsten foretok jeg dessuten flere turer til bygdene rundt Hardangervidda for å møte folk ansikt til ansikt. Jeg kom aldri skuffet tilbake.

Et gjennomgående problem var at flere av de mest graverende episodene hadde skjedd langt inne på Hardangervidda med svært få vitner. Dersom jeg satte historiene på trykk ville hele belastningen derfor falle på enkeltpersoner, noe mange kvidde seg for. Forsøkene på å finne forelegg, jaktkort og annen skriftlig dokumentasjon bar riktignok enkelte frukter, men langt fra alltid. Jaktkortene blir for eksempel makulert etter hver sesong, og dermed er viktig informasjon tapt for alltid. Når det gjelder DN's saksbehandling var det enkelt å få tak i dokumentene, men ettersom direktoratet konsekvent baserer sine kontroversielle vedtak på skjønn er det svært vanskelig å gå dem etter i sømmene. I artikkelen ”Klart for oppvask om jakten på Hardangervidda” (05.12) gjorde jeg et poeng av dette og viste hvordan praksisen dekker over grov favorisering av enkelte grunneiere.

Min egen kjennskap til de alvorlige historiene var likevel en fordel. Informasjonen gav meg ”dekning” for å la å la enkelte frittalende og uredde kilder gå hardt ut og uttrykke frustrasjonen som jeg opplevde i mine møter med lokalbefolkningen. Informasjonen jeg satt inne med gjorde at jeg var trygg på at jeg hadde dekning for å sette de grove påstandene på trykk. Til tross for at ord som korrupsjon, mafiastendenser, personlige interesser og samrøre ble hyppig brukt i artiklene, mottok jeg ikke et eneste krav om retting eller presisering, noe jeg tolker som et tegn på vurderingen er riktig. Sammen med DN og NINAs grundige opprydning er det dessuten et sterkt uttrykk for alvorlighetsgraden i forholdene.

Organisering av arbeidet:

En stor del av arbeidet ble gjort på kveldstid og i helgene. På dagtid var mange av kildene opptatt med gårdsdrift og jakt og var derfor vanskelige å få tak. Selv kombinerte jeg

deltidsjobber i Nationen og TV2 med siste året ved journalistutdanningen i Oslo, og var derfor ofte opptatt med andre gjøremål i vanlig arbeidstid.

Grovt sett har arbeidet med artikkelserien bestått i å:

- Gjøre meg kjent med alle ulike forvaltningsorganer og – nivåer knyttet villreinen
- Gjøre meg kjent med lover, regelverk, nærområdet og jaktterminologien.
- Gjøre meg kjent med forskningsmiljøer og personer med kompetanse på området.
- Finne frem til sentrale kilder innen forskning og forvaltning.
- Finne frem til lokale kilder med god kjennskap til historikk, personer og hendelser.
- Søke i arkivene til lokalavisene rundt vidda etter artikler, leserinnlegg og ledere knyttet til problematikken og de sentrale personene.
- Søke i arkivene til DN etter stoff om kvotevedtak, hytteutbygging, ansvarsområder, ansettelsesperioder, m.m.
- Dra på reportasjeturer til Hardangervidda for å møte jegere, grunneiere, tillitsvalgte og andre potensielle kilder.

Grovt skissert har arbeidet med artikkelserien bestått i å sette sammen en rekke biter til et større puslespill. Flertallet av hendelsene som har blitt omtalt i artiklene har i en eller annen form vært kjent i lokalmiljøet. Enkelte episoder har endatil vært omtalt i lokalavisene tidligere. Min oppgave bestod i å nøste trådene bakover i tid, samle alle de spredte historiene, finne frem til de tørre fakta bak rykteflommen og presentere et oversiktlig bilde av situasjonen og de tette båndene mellom aktørene. Et forhold som stadig forundrer meg er at ledelsen i DN og NINA gjennom en årrekke har vært i stand til å overse en rekke sterke varskorop fra lokalplanet uten å ta affære.

Kilder:

Det ble tidlig klart for meg at det kollektive minnet i bygdene rundt Hardangervidda representerte et formidabelt tilfang av opplysninger. I situasjoner hvor lovverk og selvjustis blant forskere og byråkrater ikke har strukket til, har lokale øyne og ører fanget opp hendelsene. Innledende frustrasjon over manglende snakkesalighet gikk over i inspirasjon ettersom stadig flere lokale kilder fikk tillit til meg og fortalte hva de visste. Reportasjen om ”Kompiskjøring på vidda” (27.09) gjorde at Nationen ble et tiltrodd organ som gjorde at nye kilder tok kontakt, mens de etablerte lettet mer på lokket.

Etter hvert gjorde de alvorlige opplysningene i artiklene det naturlig å koble inn kilder helt opp til miljøvernminister Børge Brende. Blant de mer kuriøse øyeblikkene var da en høytstående tjenestemann i Miljøverndepartementet uoppfordret bad om en lunsjsamtale hvor jeg ble oppfordret meg til å grave videre (!). Vedkommende avsluttet samtalen med å fortelle at korridoren mellom DN og NINAs kontorer i Trondheim omtales som ”sugerøret” i uavhengige forskningsmiljøer.

Problem:

Noe av det som overrasket meg mest i arbeidet med artikkelserien var at en svært høy andel av ryktene som verserte viste seg å være solid forankret i faktiske hendelser. Historiene avvek gjerne noe fra fakta, men uttrykket ”ingen røyk uten ild” er svært dekkende for min opplevelse av kildearbeidet. I den grad jeg står ovenfor et problem er det derfor de mange telefonene fra andre deler av landet som har kommet inn i etterkant av artikkelserien - med andre historier og like store krav på å bli trodd...

Tidsbruk:

I rene timer har jeg brukt et drøyt månedsverk på artikkelserien, hvorav rundt halvparten er fritid. Krevende kildepleie og stadig leting etter nye innfallsvinkler til mer informasjon gjorde

at problematikken rundt villreinen på Hardangervidda lå fremst i bevisstheten gjennom store deler av høsten. Sammenfatningen av ulike opplysninger, dobbeltsjekking av historier og leting av alternative kilder til å allerede kjente opplysninger har dessuten tatt mye tid.

Mange kilder fikk etter hvert blod på tann, og ringte meg sent og tidlig. En forståelsesfull kjæreste ble etter hvert mindre tålmodig da fremmede menn med underlig dialekt begynte å ringe til alle døgnets tider...

Spesielt:

Etter en høst tett på Hardangervidda er jeg overbevist om at en riksdekkende nisjeavis som Nationen har en viktig rolle å spille i det norske demokratiet. Historiene om overtrampene på Hardangervidda har versert lenge i lokalmiljøene, men har av ulike grunner ikke blitt fanget opp av andre medier. Problematikken synes å være for ømfintlig for lokalavisene, og for perifer for de store riksavisene. I arbeidet med artikkelserien har jeg for eksempel hatt god hjelp av innspill fra lokale journalister som har kjent til problematikken, men ikke grepet tak i den. Begrunnelsen er ikke bare knyttet til ressurser, men også frykten for å legge seg ut med sterke krefter i lokalmiljøet. På den andre side er det bare Aftenposten blant de store riksavisene som har referert til saken. Dette til tross for at både DN og NINA altså har innrømmet store feilgrep og nå har skiftet ut ledelsen for henholdsvis forvaltning og forskning på Hardangervidda.

Vedlegg:

- 17.07: Vill reinkrangel på Hardangervidda – side 4.
- 18.07: - Departementet ført bak lyset – side 11.
- 27.09: Vilt på Vidda – forside.
  - Bygdesladder eller vill forvaltning? – side 15.
  - Kompiskjøring på Hardangervidda – side 16 – 18.
- 29.09: Reagerer på samrøre – side 6.
- 01.10 Gransker jaktsamrøre - forside.
  - Gransker jaktsamrøre – side 4.
- 02.10: – Bare toppen av isfjellet – side 7.
- 03.10: Nationen på vidda - side 2 (replikk av Stein Lier-Hansen)
- 14.10: Intet nytt fra direktoratet – side 5.
- 15.10: Brende instruerer direktoratet – side 10.
- 16.10: Når skal konflikten ta slutt? - side 3 (kronikk av Gunnar Glesne)
- 25.10: Direktoratet tar selvkritikk – side 11 (skrevet av Sveinung Engeland).
- 04.12: Ny vind over Hardangervidda – side 15.
- 05.12: Klart for oppvask om jakten på Hardangervidda – side 10 og 11.
- 06.12: Helomvending på vidda
- 08.12: Hoderulling i forvaltningen – forside
  - Full seier for lokaldemokratiet på Hardangervidda – side 6 og 7.
- 11.12: Objektive forskere? - side 2 (debattinnlegg av Kjell Grøterud).
- 13.12: Viddas ryddedamer – side 24 og 25 (skrevet av Kato Nykvist).

Oslo, 19.01.2004

Sigurd Smidesang Rønningen